

(Саясат пен мәдениет туралы ойлар). – Алматы: Ғылым, 1998. 3 б.

3. Бұл да сонда.

4. Есім Ғ. Сана болмысы (Саясат пен мәдениет туралы ойлар). – Алматы: Ғылым, 1998. 12 б.

ӘОК 129

ҚАЗІРГІ ЗАМАНДАҒЫ АҚПАРАТТЫҚ ЭТИКЕТ

Төребаева Жадыра

Zhadira082002@gmail.com

Л.Н. Гумилев ат. ЕҰУ

«Мәдениеттану» мамандығының 2 курс студенті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – Рауан Кемербай

Мақаланың өзекті тақырыбына келмес бұрын, алдымен «этикет» ұғымына тоқталсам. Жалпы «этикет» термині француз тілінен шыққан, аудармасы *«etiquette»* мінез-құлық тәсілін білдіреді. Алайда, этикеттің тақырыбы көп қырлы және «этикет» терминінің мазмұны көп мағыналы болғандықтан, оның қарастыру объектісі ретінде ерекшеленетініне байланысты тарылуы немесе кеңейтілуі мүмкін. Мысалы, белгілі бір адамдар тобы үшін нақты, жеке, сыртқы көрінетін мінез-құлық пен қарым-қатынас формаларының жиынтығы немесе қоғамда қабылданған мінез-құлық нормалары мен ережелерінің жиынтығы болып келеді. Этикет тұрмыс-тіршілікте өте маңызды рөл атқарады. Этикет - формальданған норма, тұлғааралық және топтық қарым-қатынас стандарты емес. Этикет мәдениет құбылысы болып табылады, мұнда құндылықтар жүйесінде адамның өзі және оның басқаға/басқаларға қатынасы басты құндылық болып табылады. [1, 22 бет]

Неліктен этикет маңызды?

Этикет бойынша шолушы Кэтрин Ньюман бұл термин Француз мәдениетінен алынған және «кішкентай этика» дегенді білдіреді, сондықтан бұл тәжірибе ескіден бері маңызды.

«Этикет - бұл дүниетаным мен құндылықтар жүйесі», - дейді Ньюман. «Біз басқа адамдармен қоғамдастықта өмір сүреміз және бұл мейірімділіктің синонимі. Этикет әлемде өз қажеттіліктері, сезімдері мен қайғысы бар басқа адамдар бар екенін есте сақтауды ұсынады. Сізге жақын жерде орын мен оттегі алатын адамдар сізден өзгеше».

Одан бөлек Дебретте, 250 жастағы британдық әдептілік саласындағы атақты тұлға, ол сондай - ақ этикет ережелеріне немесе олардың болмауына қатысты сезімтал дүниетанымға ие тұлға. [4]

"Біз үшін бұл ереже емес", - дейді этикет мұғалімі Дебретта және сарапшы Кэтрин Льюис. "Этикет-бұл басқа адамдарға деген құрмет және оларға әсер ету. Бұл басқа адамдардың мінез-құлқының, дәстүрінің немесе күтуінің белгілі бір кодтарын және олар үшін не маңызды екенін білумен байланысты болуы мүмкін. Этикетті сізді жазалау немесе өзіңізді нашар сезіну үшін қолдануға болмайды - бұл адамдардың бүгінгі қарым-қатынасы".

Бірақ этикетті әдептілікпен бірдей қабылдауға болмайды ("Сыпайы немесе әдепті әлеуметтік мінез-құлық" ретінде анықталады). Әдептілік, әрине, теңдеудің бөлігі, бірақ олардың арасында әлі де айырмашылық бар.

Қазіргі этикет және оның түрлеріне келер болсақ, қазіргі ақпараттық қоғамда этикет екі кеңістіктік - нақты және виртуалды өлшемде болады. Нақты айтқанда, ол келесі негізгі түрлермен ұсынылған: сот, әскери, дипломатиялық, жалпы азаматтық, этно-этика және іскерлік этикет. Нақты түрге байланысты этикеттің барлық функцияларының ерекшелігі көрінеді. Мысалы, аксиологиялық, реттеуші, бағалау, коммуникативті, қорғаныс және мәдени-тәрбиелік, сонымен қатар этикеттік қарым-қатынастың барлық түрлері: жазбаша, мінез-құлық және сөйлеу. Жазбаша, сөйлеу және мінез-құлық этикеті этикеттің түрлері емес, тек этикеттік қарым-қатынасты білдіру формалары. Этикет ережелерінің жалпы бағыты

аясында-басқаға/басқаларға құрмет. Мұндай нақтылау реттеуші ретінде этикеттің түрлерін талдау тұрғысынан маңызды нақты әлеуметтік қатынастардың тұрақтандырушы маңызы.

Этикеттің әр түрі тәуелді және оның өлшеміне қарамастан арнайы талдаудың тақырыбы бола алады, бірақ тұтастай алғанда этикеттің барлық түрлері, нақты және виртуалды өлшемдерде ағып жатқан қазіргі заманғы ақпараттық қоғамның бірыңғай жапсырма кеңістігін білдіреді. Іскерлік этикеттің, желілік этикеттің және сандық этикеттің ерекшеліктеріне, жаңа уақыттың қажеттіліктеріне сәйкес келетін этикеттің жаңа түрлеріне қысқаша тоқтала кетсек.

Іскерлік этикет

Жаһандану және нарықтық қатынастардың кеңеюі жағдайында бизнес халықаралық сипатқа ие болады, нәтижесінде жаңа формаларға деген қажеттілік ескеріледі экономикалық өзара іс-қимыл және осы өзара іс-қимылдың жаңа реттеушілері, өзара іс-қимылдың негізгі реттеушілерінің бірі серіктестіктің мазмұндық жағын іскерлік ынтымақтастық түрінде ресімдеуді қамтамасыз ететін серіктестік қарым-қатынас құралы ретінде іскерлік этикет болып табылады. Этикеттің мәнін анықтайтын детерминант ретінде моральдық құндылықтар жүйесін бөлу іскерлік этикетті қаныққан ақпараттық орта мен нарықтық қатынастардың жаһандануы жағдайында іскери саладағы қатынастарды реттеудің нормативтік-этикалық көп деңгейлі жүйесі ретінде және корпоративтік имиджді қалыптастыру құралы ретінде анықтауға мүмкіндік береді.

Жаһандану жағдайындағы қарым-қатынастың жаңа құралы ретінде іскерлік этикеттің маңыздылығын, сондай-ақ оның имидждік сипатын жаңа ғасырдың бірінші онжылдығы тұрғысынан бағалай отырып, Джен Ягер, әйгілі американдық әлеуметтанушы, адамдармен қарым-қатынасты басқаруға және байланыс техникасына арналған бірқатар кітаптардың авторы "60-70-ші жылдардың ауысуына және ішінара 80-ші жылдарға" ерекше назар аударады. [2, 317 бет]

Желілік этикет немесе Нетикет

Желілік этикет немесе Нетикет-бұл виртуалды кеңістіктегі жақсы реңктің ережелері. Желілік этикет немесе Нетикет — бұл ағылшынның «network» — желі және француздық «etiquette» - этикеттің бірігуінен пайда болған неологизм. Этикеттің жаңа түрі ретінде желілік этикет - сарапшылардың пікірінше 80-жылдардың ортасында пайда болады. Өткен ғасырда fidonet компьютерлік желісінде (ФИДО), бүгінгі таңда интернеттегі қарым-қатынасқа бағынатын желілік этикеттің көптеген заманауи ережелері сол кезде пайда болғанына қарамастан, бұл ережелер өте шектеулі болды. World Wide Web дәуірі әлі келген жоқ, сондықтан уақыт аралығы 80-90шы жылдар.

Ақпарат теориясында Интернетке дейінгі желілер кезеңі "Web 0.0" немесе "лексикалық" деп аталды және оны сарапшылар ресурстарды Ғаламдық ақпараттық желілерге біріктірудің алғашқы әрекеттері ретінде қарастырады, өйткені бұл уақытта сервер тек орындай алады және пайдаланушы командалары мен қолданушы тек сервер деректерін оқиды, сондықтан 80-жылдардың ортасында желі немесе нетикет ережелері әлі ғаламдық сипатта болған жоқ. Ғаламдық желілер әдетте адамның ақпараттық ресурстарын бөлісу үшін компьютерлерді біріктіру ретінде анықталады. Сондықтан, ғаламдық Интернет немесе веб-желінің тарихы көптеген сарапшылардың пікірінше, ұрпақтан басталады. Бүкіләлемдік ғаламтор-Web 1.0, желілік морфология пайда болған кезде, ол 206 ақпараттық қоғам: білім, ғылым, мәдениет және болашақтың технологиялары қолданушыға желіге кіру арқылы кез-келген ресурстан ақпарат алуға мүмкіндік берді.

Сандық этикет: теориясы

Сандық этикет - бұл бір жағынан виртуалды ортадағы қатынастарды реттеудің нормативтік-этикалық көп деңгейлі жүйесі, екінші жағынан жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың дамуының салдары болып табылатын, жаңа Web 3.0 және ол бірден бірнеше бағытты қамтиды: біріншісі - желідегі тікелей байланыс,

электрондық поштаны пайдалану және жедел хабар алмасу; екіншісі - пайдаланушылардың гаджеттермен өзара әрекеттесу тәжірибесі; үшіншісі - желіде өзін-өзі таныстыру және оның түрлері.

Барлық үш бағыттың өз ерекшеліктері, инфоэтикалық мәселелері және этикет шешімі бар. Алайда, бүгінгі күні тек жаңа Web 3.0-тің қалыптасуы мен дамуы туралы айтуға болатындықтан, сәйкесінше, біз цифрлық этикеттің қалыптасуы мен дамуы туралы айтып отырмыз, сондықтан да кейбір ережелер өз дизайнын алды, кейбіреулері пайдаланушылар деңгейінде талқылануда, кейбір жағдайларда әлі айтылмаған мәселе бар, бірақ қоғамдық сұраныс деңгейінде, демек шешім әлі де жоқ. Сондықтан, кейбір 208 ақпараттық қоғамына тоқталайық: білім, ғылым, мәдениет және болашақ цифрлық этикет кеңестері барлық үш бағыт аясында өздерінің дизайнын алған. Бірінші кезекте, пайдаланушылардың жаңа технологиялармен өзара іс-қимылына негізделген желілердегі тиімді коммуникацияларға жүгінеміз.

Сандық этикет қазірде қаншалықты маңызды?

"Қазір адамдарда бетпе - бет сөйлесуден аулақ болудың көптеген жолдары бар", - дейді Шифрин. "Тіпті балалар, сонымен қоса ересектерде, олардың шығуы қазірде - бұл экран, олар депрессияға ұшыраған кезде немесе көңіл-күй болмаған кезде ешкіммен кездесудің қажеті жоқ. Терапиядан өткен көптеген адамдар басқа адамдармен көзбен байланыста болу, яғни бетпе-бет жүздесу қиын екенін айтады. Олар мұның дұрыс және лайықты шешім екенін біледі, және олар күні бойы оны әдейі болдырмайды ».

"Қазіргі заманғы қарым - қатынастың көп бөлігі бетпе-бет келмейді, бұл қаншалықты жүйке тоздырада, этикетті қолданудың ең оңай жолы", - дейді Льюис. "Сіз тонды естіп, дене тілін көре аласыз, бұл заттар контекстен тыс уақытты қысқартады. Сандық коммуникациядағы ең жаман нәрселердің бірі-кез-келген нәрсені контекстен шығаруға болады. Танымдық тұрғыдан алғанда, біз ең жаман нәрсе туралы ойлана аламыз, өйткені солай бәрі жақсы деп ойламауымыз мүмкін". [3]

Қазіргі этикетті қалай қолдануға болады?

Сыни көзқараспен айтатын болсам: тез өзгеретін әлемде күтулер мен кодтарды сақтау өте қиын және жалпыға ортақ көзқарас жоқ. Технологиялар мен қаныққан талғампаз өмірдің дамуымен, егер сіз жағдайды шеше алмасаңыз, тез ашулану өте күшті болуы мүмкін.

Бұл жерде заманауи этикет ойынға кіреді, демек, жанашырлық пайда болады. ХХІ ғасырдағы оның рөлін зерттеу қорқынышты, эксклюзивті немесе іш пыстырарлық болмауы керек. Бұл осал және мейірімді болуға, сұрақтар қоюға және кешірім сұрауға, басқалардың қалай қарым-қатынас жасағысы келетінін білуге және өз кезегінде сізге қалай жүгінгіңіз келетінін білуге шақыру.

"Негізінде, адамдар бір - біріне мейірімді және мұқият болғысы келеді деп ойлаймын", - дейді Льюис. "Сондықтан бәріміз бір-бірімізге жақсы этикетті үйрету үшін топтық жауапкершілікті өз мойнымызға алуымыз керек". [4]

Қорыта келсек, қазіргі этикет қазіргі жаһандық қоғамдағы адамдардың нақты және сандық өлшемдердегі, сондай-ақ осы өлшемдердің өзара әрекеттесуіндегі қатынастарын реттейтін нормативтік және этикалық сипаттағы біртұтас жүйе ретінде қарастырылуы керек. Қазіргі уақытта шұғыл қажеттілік бар сандық этикет ережелерін сандық ортадағы этикеттің жаңа түрі ретінде және қазіргі этикеттің маңызды құрамдас бөлігі ретінде қалыптастыру.

Жаңа шындық жағдайындағы этикет тақырыбы гуманитарлық және техникалық-технологиялық білімнің түйіскен жерінде орналасқан және тұтастай алғанда жаңа өркениеттің даму қажеттіліктеріне жауап беретін жаңа этикеттің жаңа ережелерін анықтайтын қазіргі заманғы конвергентті білім ретінде әрекет етеді, бұл қажет болған жағдайда гуманитарлық білім саласында да, қазіргі заманғы ақпараттық-коммуникациялық технологиялар саласында да қолданылатын мамандардың назарын талап етеді.

Пайдаланылган әдебиеттер тізімі

- 1.Мамина Р.И. Деловой этикет в системе имиджа: философско-культурологический анализ. СПб. ИД: «Петрополис», 2012.
- 2.Ягер Дж. Деловой протокол: стратегия личного успеха. М.: Альпина Бизнес Букс, 2004.
- 3.Сандық этикет: онлайн келіссөздерді қалай сәтті жүргізуге болады. URL: <https://meduza.io/feature/2017/12/07/kak-provesti-idealnyykonferents-koll-13-pravil>
4. <https://potomac.edu/netiquette-rules-online-students/>